

Narodowe stereotypy – jak postrzegamy siebie nawzajem? Zarys problematyki

Stereotypy narodowe i uprzedzenia są przedmiotem zainteresowania badaczy różnych dziedzin. Temat został szczegółowo omówiony w licznych rozprawach, esejach, tekstach popularnonaukowych, przeprowadzono również dogłębne analizy wybranych grup społecznych¹. Badania nad stereotypami narodowymi są postrzegane jako istotne, ponieważ pozwalają zrozumieć relacje międzykulturowe. Obejmują one zarówno elementy ze sfery biznesowej, jak i naukowe, czy polityczne. O roli stereotypów narodowych pisał Leszek Kołakowski w 2009 r.:

Badanie stereotypów narodowych (...) może przyczynić się wielce do zrozumienia „narodowych charakterów”; nie dlatego, by stereotypy dostarczały nam zwierciadlanych wizerunków innych narodów, czego nie czynią z całą pewnością, ale dlatego, że osądzając innych, my sami mimo woli odsłaniamy nasze własne sposoby percepcji, a przez to również własne przywary i zalety. Innymi słowy: stereotypy uczą nas nie mniej o tych, co w nie wierzą, niż o tych, do których się odnoszą².

Bezpośrednie doświadczenie jednostki nie jest jednak jedynym czynnikiem, które może wpływać na taki sposób postrzegania poszczególnych grup społecznych. Istotna jest tu również tradycja przekazu. Stereotypy to pozytywne lub negatywne sądy, które integrują społeczeństwo. Mają one również wpływ na działania ideologiczne, bądź propagandowe. Jak piszą Jan Berting i Christiane Villain-Gandossi, badanie stereotypów to *pewien typ analizy społecznego konstruowania rzeczywistości*³. Należy jednak pamiętać, że:

Badanie stereotypów nie jest tym samym, co badanie charakterów narodowych⁴.

Książka *Narody i stereotypy* pod redakcją Teresy Walas została wydana w 1995 r. Artykuły w niej opublikowane są pokłosiem krakowskiego sympozjum. Zwracają one uwagę

¹ Stereotypy były omawiane w odniesieniu – na przykład – do środowiska studentów Akademii Marynarki Wojennej (E. Białopiotrowicz, J. Kojkoł, *Stereotypy i uprzedzenia w środowisku studentów Akademii Marynarki Wojennej*, „Zeszyty Naukowe Akademii Marynarki Wojennej” 4/2010 (183), s. 183–212). Pojawiły się również prace z zakresu psychologii (A. Głębocka, M. Szarzyńska, *Stereotypy dotyczące osób otyłych a jakość życia ludzi w starszym wieku*, „Gerontologia Polska” 4/2005, t. 13, s. 560–265). Niektórzy badacze szukają stereotypów także w literaturze (J. Słaby, *Stereotyp macierzyństwa w prozie Anny Nasilowskiej i Manueli Gretkowskiej*, „Teksty Drugie” 1–2/2008, s. 117–137).

² L. Kołakowski, *Mini wykłady o maxi sprawach*, Kraków 2009, s. 102.

³ J. Berting, Ch. Villain-Gandossi, *Rola i znaczenie stereotypów narodowych w stosunkach międzynarodowych: pojęcie interdyscyplinarne*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995, s. 15.

⁴ *Ibidem*, s. 16; Patrz więcej w: G. Gore, *The concept of National Character*, [w:] Kluckhohn, H.A. Murray, wyd. Personality in Nature. Society and Culture, New York, Alfred A. Knopf, 1956, s. 249.

czytelnika na istotne czynniki, które mają wpływ na wzajemną niechęć przedstawicieli różnych krajów do siebie, są opisem spostrzeżeń gromadzonych przez badaczy – nie tylko uczestników krakowskiego sympozjum – przez lata. W roku 2015 zostaje opublikowana niejako kontynuacja monografii zbiorowej, która porusza tematy równie istotne: *Narody i stereotypy 25 lat później: nowe granice, nowe horyzonty* pod redakcją Roberta Kuska, Jacka Purchli i Joanny Sanetry-Szeligi. Książka zawiera artykuły będące wielopłaszczyznową refleksją nad autostereotypami i heterostereotypami narodowymi, postawami nacjonalistycznymi i ksenofobicznymi. Jest ona kompilacją trafnych sądów, które są jednocześnie obrazem współczesnego myślenia stereotypowego. W obu książkach – *Narody i stereotypy* oraz *Narody i stereotypy 25 lat później: nowe granice, nowe horyzonty* – autorzy zastanawiają się nad zależnościami, jakie łączą sąsiednie narody. Zwracają oni uwagę na różne tendencje, które mogą być elementami charakterystycznymi w badaniach nad stereotypami. Są to między innymi krytyczne sądy na temat sąsiednich narodów czy żarty na temat ich języka. Badacze podają przykład Niemców, którzy śmieją się z języka holenderskiego oraz Czechów, którzy uważają język polski za archaiczną deformację języka czeskiego⁵. Porównując stereotypowe cechy narodowe mieszkańców poszczególnych krajów, odbiorca buduje sobie uproszczony obraz rzeczywistego świata. W takiej refleksji wyróżnione zostają najpopularniejsze animozje i uprzedzenia, które mają wpływ na odbieranie mieszkańców danego kraju w taki sposób, jaki został uprzednio ukształtowany.

Andrzej Kępiński rekonstruuje stereotypy w obrębie naszej kultury i zaznacza, że były one jej elementem od zawsze. Badacz przywołuje wydarzenie znamienne w historii Kościoła i Europy – Sobór w Konstancji (1414–1418). W trakcie zgromadzenia jeden z obecnych duchownych jawnie piętnował francuską pychę, brytyjską zdradliwość, niemiecką chełpliwość i polskie pijaństwo. Kępiński przypomina również, że już pod koniec XVI w. jeden z angielskich podróżników twierdził, że:

*aby ukoić ból, Włosi śpią, Francuzi śpiewają, Anglicy idą do teatru, Hiszpanie lamentują, a Holendrzy, Flamandowie, Czesi, Duńczycy, Polacy i Niemcy szukają lekarstwa w piciu*⁶.

⁵ Antoni Mestan pisze w swoim artykule, że według Czechów język polski brzmi jak język małych dzieci, które uczą się mówić A. Mestan, *Czeski stereotyp Czechów a czeski stereotyp Polaków*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 39.

⁶ A. Kępiński, *Geneza i funkcjonowanie negatywnego stereotypu Rosji i Rosjanina*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 153. O podróżnikach pisał również Mirosław Sadowski. Badacz w swoich pracach zaznacza, że jak dotąd znane są dwie prace angielskich podróżników, którzy u schyłku XVI podróżowali po Europie. Fynes Moryson odwiedził dwanaście krajów, w tym Polskę (1593) i jego wspomnienia spisane zostały w pięciu tomach: F. Moryson, *An literary containing his ten yeeres travell: through the twelve dominions of Germany, Bohmerland, Sweitzerland, Netherland, Denmarke, Poland, Italy, Turkey, France, England, Scotland & Ireland* (1617). Historycy nie wiedzą, kto jest autorem drugiej relacji, która nosi tytuł *A Relation of the State of Polonia and the United Provinces of that Crowne, Anno 1598*. Henryk Zins w swojej publikacji wyróżnia badania S. Kota i E.A.

Badacz zwraca również uwagę na to, że:

Rosjanie są lepsi w obronie umocnionych miejsc, natomiast Polacy – w otwartym polu. Rosjanie mniej obawiają się głodu i braku rzeczy niezbędnych do życia, Polacy zaś bardziej lekceważą miecz i śmierć.

Szymon Starowolski, pisarz polityczny epoki baroku i kaznodzieja, w XVII w. pisał, że:
my, Polacy nie jesteśmy pyszałkowaci jak Niemcy, ani okrutni jak Moskale, nie jesteśmy trucicielami jak Szwedzi, ani wprawieni do rozbojów i kradzieży jak Węgrzy, nie gardzimy obcymi jak Anglicy, ani nie jesteśmy zawzięci jak Szkoci.

Tadeusz Boy Țeleński, polski tłumacz literatury francuskiej, w niektórych swoich tekstach również wspominał o stereotypach. Już w 1907 r. stworzył on satyryczny wiersz o Krakowie i jego mieszkańcach:

*Tak więc: chytry jest Germanin, Francuz – sprośny, Włoch – namiętny, a zaś każdy krakowianin, goły i inteligentny*⁷.

Przedstawione powyżej schematy wartościująco-porównawcze można wykorzystać do analizy stereotypów narodowościowych. Wspomniane wzorce mają źródło w historii, jak i współczesnym świecie. Budowane przez lata złożone obrazy poszczególnych nacji mają wpływ na postrzeganie narodów na polu międzynarodowym.

Istnieje wiele popularnych stereotypów narodowych dotyczących Czechów i Polaków, zarówno pozytywnych, jak i negatywnych. Jak zauważa Antoni Barciak, w trzynastym wieku pojawiła się idea wspólnoty czesko-polskiej jako zbiorowości o tym samym pochodzeniu⁸. Na przykładzie stosunków między tymi krajami możemy zaobserwować, jak funkcjonują stereotypy narodowe na przestrzeni lat. Wspomniane nacje łączyło poczucie sąsiedzkiej wspólnoty, wzmocnionej dodatkowo podobną motywacją: zagrożeniem z zewnątrz. Polsko-czeska wspólnota nie przetrwała jednak do dzisiaj. Wśród przyczyn tego rozłamu Antoni Kroh wymienia między innymi pansławizm powstały w Czechach na początku XIX w. czy krwawe incydenty po pierwszej wojnie światowej w związku ze zmianami granic państwa⁹. Badaczka Jasna Hloušková jest autorką symbolicznego portretu Polaka w oczach Czecha, który został opisany w artykule zamieszczonym w książce *Narody i stereotypy* z 2015 r. Zwraca ona uwa-

Mierzwy. Według badaczy to nie George Carew jest autorem tekstu, a William Bruce (H. Zins, *Polska w oczach Anglików XIV–XVI w.*, Warszawa 1974, s. 196). M. Sadowski, *Polska i Polacy doby Renesansu w oczach cudzoziemców*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio G, vol. LLVIII, I, 2011, s. 71–72.

⁷ http://poezja.org/wz/Boy-Țeleński_Tadeusz/4037/Pieśń_o_ziemi_naszej [dostęp: 23.04.2018] Ten wiersz został przytoczony również w tekście *Stereotypy regionalne. Mieszkańcy Warszawy i Krakowa w oczach młodzieży*, który został opublikowany w czasopiśmie „Rocznik Żyrardowski”: K. Doroszewicz, E. Stanisławiak, *Stereotypy regionalne. Mieszkańcy Warszawy i Krakowa w oczach młodzieży*, „Rocznik Żyrardowski” 1/2001, s. 122.

⁸ A. Barciak, *Czechy a ziemie Polski południowej w XIII oraz na początku XIV wieku*, Katowice 1992, s. 12.

⁹ A. Kroh, *Polak, Czech – dwa bratanki*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 44–45.

gę na zmienność stereotypów o Polakach w zależności od tego, kto o nich opowiada. Powstanie listopadowe, powstanie styczniowe i przebieg drugiej wojny światowej miały istotny wpływ na postrzeganie mieszkańców Polski. Jawili się oni jako ludzie waleczni, odważni i honorowi:

Polak romantyk, zmagający się samotnie ze światem, rycerz walczący w imię honoru i Boga, śmiały pędzący na koniu z obnażoną szablą¹⁰. Natomiast drugi obraz odnosił się do nieco innego postrzegania sąsiadów zza granicy związanego z mieszczańskim światem wartości. Polak widziany był jako – jak pisze Hloušková – kupiec, złodziej, „cinkciarz”. Istotny jest fakt, że ani w czeskiej literaturze pięknej, ani w tamtejszej prasie nie pojawiały się przez lata wzmianki o Polakach w tym pierwszym, pozytywnym znaczeniu. W ostatnich dekadach pisano raczej o znanych indywidualnościach takich jak: premier Hanna Suchocka, prezydent Lech Wałęsa, pisarz Tadeusz Konwicki, publicysta Adam Michnik, poeta Czesław Miłosz. Czechów interesowała polska literatura XIX i XX wieku. Uznawali oni Kraszewskiego za pisarza, którego utwory bardziej są zrozumiałe dla czytelników czeskich aniżeli dla jakiegokolwiek innego narodu¹¹, a trylogię Sienkiewicza przetłumaczono na język czeski wielokrotnie.

Warto zauważyć, że w latach dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia w prasie pojawiały się również wymowne – wyróżniające się negatywnym zabarwieniem – nagłówki, takie jak:

Polski kierowca zaatakował czeskiego celnika, Niemiec odzyskuje samochód skradziony przez Polaka, Trzech Polaków podejrzanych jest o dokonanie grabieży grobowców na cmentarzu w rejonie Trutnova, Gangi Cyganów, Rumunów, Bułgarów i Polaków nękają napadami magazyny Krone¹².

Przytoczone tytuły wskazują na niechęć Czechów do północnych sąsiadów. Ponadto Polacy przyrównani zostali do Cyganów, Rumunów i Bułgarów, którzy napadają na magazyny niemieckiego producenta maszyn. Nie jest tajemnicą, że w tym okresie Czesi wykazywali najwięcej sympatii dla Francji, Wielkiej Brytanii, USA i Austrii. Negatywnie pisali natomiast o Rosji, Serbii, Chorwacji, Polsce, Węgrzech i Słowenii. Na stosunki polsko-czeskie zwraca uwagę Roman Baron w artykule zamieszczonym w periodyku „Wschodnioznawstwo”. Badacz podejmuje się wstępnej analizy relacji polsko-czeskich, zauważa niechęć oraz wzajemną obojętność krajów wobec do siebie¹³. Zastanawiając się nad relacjami między wyodręb-

¹⁰ J. Hloušková, *Portret Polaka w oczach Czecha*, [w:] *ibidem...*, s. 47. O Polakach walczących pisze również: R. Baron, *Szkic do czeskiego portretu Polski i Polaków (ambivalentny stereotyp i pozytywny obraz)*, [w:] *Narody i stereotypy 25 lat później. Nowe granice, nowe horyzonty*, red. R. Kusek, J. Purchla, J. Sanetra-Szeliga, Kraków 2015, s. 52.

¹¹ J. Hloušková, *Portret Polaka w oczach Czecha*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 49.

¹² *Ibidem*, s. 51.

¹³ R. Baron, *Wokół stereotypów Czechów i Polaków*, „Wschodnioznawstwo” 2/2008, s. 135–152.

nymi narodami, warto zauważyć za Bartłojem Mayerem, że uległy one polepszeniu, jednak mieszkańcy tych krajów wciąż nie darzą się sympatią¹⁴.

Stereotypy polsko-niemieckie i niemiecko-polskie prezentują się zgoła odmiennie. Stare porzekadło mówi, że *jak świat światem, nigdy Niemiec nie był Polakowi bratem*¹⁵ i jest ono świadectwem nieprzychylnych (a może nawet wrogich?) relacji między Polakami i Niemcami. Wojciech Wrzesiński wskazuje na fakt, że mieszkańcy Polski w XIX i XX w. nie zwracali uwagi wyłącznie na wady swoich sąsiadów (nieustanną walkę o władzę, dążenie do hegemonii w Europie), ale również na ich liczne zalety. Niemców – w opinii Polaków – cechowała pracowitość, gospodarność i oszczędność, systematyczność w działaniu¹⁶. Współcześnie Niemcy postrzegani są jako potęga gospodarcza¹⁷. To w tym kraju zrodził się Deutsche Bank, marki Mercedes, BMW i Volkswagen, przedsiębiorstwo chemiczne i farmaceutyczne Bayer, koncern Siemens oraz przewoźnik lotniczy Lufthansa. Niemcy nigdy nie patrzyli w taki sposób na Polaków. Na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego stulecia przedwcześnie zmarły kulturoznawca Albrecht Lempp odważył się postawić tezę, że:

*Większość Niemców nie ma żadnego określonego obrazu Polski*¹⁸.

Jeżeli już zastanawiali się nad sprawami Polaków to tylko w odniesieniu do tych, którzy mieszkali w Niemczech. Nie chcieli pamiętać o Grunwaldzie, rozbiorach, działaniach niepodległościowych, drugiej wojnie światowej. Lempp twierdzi, że nawet papież Jan Paweł II nie miał dla nich w tamtym okresie większego znaczenia. Według badacza, *Polska pozostanie elitarna, wyizolowana i słabo rozumiana tak długo, jak długo nie wypełnimy luki między stereotypem berlińskiego handlarza ulicznego a poezją Herberta*¹⁹. Przytoczone słowa niemieckiego badacza są znamienne. Po latach Dieter Bingen polemizuje z tekstem *Stereotypowy Polak – stereotypowe Niemca postrzeżenie*, który pojawił się w pracy zbiorowej *Narody i stereotypy* w 1995 r. W artykule – *Wizerunek Polski w oczach Niemców dwadzieścia pięć lat później* – Polska została przedstawiona jako kraj sąsiadujący z Niemcami (*po obu stronach Odry*) oraz jako europejski sojusznik i partner²⁰. Dieter Bingen wskazuje na zmiany, jakie miały miejsce przez lata sąsiedowania ze sobą obydwu krajów. Dynamiczne procesy społecz-

¹⁴ B. Mayer, *Co sądzą Czesi o Polakach?*: <https://czechofil.com/2014/01/27/co-sadza-czesi-o-polakach/> [dostęp: 23.04.2018].

¹⁵ M. Głowacka, *Stereotypy polsko-niemieckie w językowym obrazie świata oraz w wybranej polskiej prozie emigracyjnej*, „Ogrody Nauk i Sztuk”, 2/2012, s. 150.

¹⁶ W. Wrzesiński, *Niemiec w stereotypach polskich XIX i XX wieku*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 184–185.

¹⁷ J. Korus, *Czy biedna Polska kiedykolwiek dogoni bogate Niemcy?*: <https://www.newsweek.pl/biznes/czy-polska-kiedykolwiek-dogoni-niemcy-mowi-profesor-witold-orlowski/rjbxnhe> [dostęp: 23.04.2018].

¹⁸ A. Lempp, *Stereotypowy Polak – stereotypowe Niemca postrzeżenie*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 190.

¹⁹ Ibidem, s. 193.

²⁰ D. Bingen, *Wizerunek Polski w oczach Niemców dwadzieścia pięć lat później*, [w:] *Narody i stereotypy 25 lat później...*, s. 71–88.

no-gospodarcze składają się na obraz codziennego życia Polaków i Niemców, które pomimo tarć i konfliktów kształtuje nową formę wzajemnych relacji.

Rosja jest krajem, który również obrósł w stereotypy narodowe. Fiodor Tiutczew powiedział kiedyś, że: *nie sposób pojąć jej rozumem. Nie sposób zwykłą miarką mierzyć*²¹. Zastanawiając się nad autostereotypem Rosji, należy sięgnąć do twórczości ludowej mieszkańców tego kraju. W baśniach i pieśniach naród jest przedstawiany jako szlachetny, króluje w nim uczciwość, dobro, siła, dążenie do prawdy. Rosjanie są przedstawieni nader pozytywnie. Wszelkie możliwe negatywne stereotypy obalone zostają przez te, które świadczą o Rosji jako szlachetnej, dobrej i prawdziwej krainie. Na arenie międzynarodowej ten kraj budzi zarówno ciekawość, jak i niechęć. W 1959 r. Czesław Miłosz pisał:

*Nie ma sensu udawać, że jest się wyjątkiem i ukrywać obsesję, właściwą wszystkim Polakom. Przeciwnie, trzeba się do niej przyznać i starać się ją badać w sobie samym możliwie beznamiętnie. Polacy i Rosjanie nie lubią się albo ściślej, mają dla siebie wszystkie nieprzychylnie uczucia, od pogardy, odrazy do nienawiści, co nie wyklucza niejasnego wzajemnego pociągu, ale zawsze naznaczonego nieufnością*²².

O takiej Rosji pisał też między innymi Adam Mickiewicz we fragmencie *III części Dziadów – Droga do Rosji*²³. Tytułowy kraj to w utworze kraina dzika, wroga i martwa, z mieszkańcami o pustych oczach²⁴. Niegdyś polskie wyobrażenia o Rosji koncentrowały się szczególnie na jednym terytorium: Syberii. Ta kraina była nie tylko demonizowana, ale i pociągająca. Istotne jest, aby w badaniach kulturoznawczych i historycznych rozgraniczać dwie perspektywy. Tak jak Polak negatywnie odbierał Rosję i jej mieszkańców, tak i Rosjanie nie byli przychylnie nastawieni do swoich sąsiadów zza granicy. W XVII w. Polacy byli uznawani za wrogów Rosji i wiary prawosławnej, po powstaniach – listopadowym i styczniowym – to poczucie jeszcze się wzmocniło. Porównując artykuły z książek *Narody i stereotypy* oraz *Narody i stereotypy 25 lat później* stwierdzić można, że w nowszej publikacji znajduje się tylko jeden tekst związany ze stereotypami narodowościowymi Rosji. Mykoła Riabczuk poświęca swój artykuł stosunkom rosyjsko-ukraińskim. Jest to analiza porównawcza, której przedmiotem są właśnie stereotypy-mity narodowościowe. Pojawiają się takie nazwy jak na przykład „Małorosjanin”, „chachoła”, „banderowiec”²⁵. Współcześnie stereotypy etniczne

²¹ Cyt. za: L. Saraskina, *Rosjanie w zwierciadle własnym*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 146.

²² Cz. Miłosz, *Rosja*, [w:] Tegoż, *Rosja. Widzenia transoceaniczne*, „Zeszyty Literackie” 1/2010, s. 19.

²³ <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/dziady-dziadow-czesci-iii-ustep-droga-do-rosji.pdf> [dostęp: 23.04.2018].

²⁴ Ibidem.

²⁵ M. Riabczuk, „*Wspaniałe lud słowiański*”. *Rosyjskie stereotypy Ukraińców – od wyobraźni imperialnej do postimperialnej rzeczywistości*, [w:] *Narody i stereotypy 25 lat później...*, s. 223–249.

związane z Rosją są zazwyczaj negatywne. Uwikłania polityczne mają wpływ na taki obraz kraju i jego postrzeganie na arenie międzynarodowej.

Stereotyp Litwina to – według Czesława Okińczycy, działacza polskiej mniejszości narodowej na Litwie – złożony fenomen, który powstał pod wpływem czasu, środowiska społecznego i życia codziennego. Stereotypowy mieszkaniec Litwy jest oszczędny, odmawia sobie przyjemności, ale przykładowie dba o gospodarstwo i dom. Jest dobrym pracownikiem, można na nim polegać, wyróżnia go konsekwencja w dążeniu do celu. Jeżeli zaś chodzi o negatywne cechy, stereotyp Litwina zakłada, że ukrywa on swoje prawdziwe intencje, pamięta o wyrządzonych krzywdach i ich nie wybacza. Dla przedwojennych wileńskich Polaków Litwin był uosobieniem dzikości i prymitywizmu. W pracy zbiorowej *Narody i stereotypy 25 lat później* żaden artykuł nie został poświęcony Litwie i stereotypom, które są związane z jej mieszkańcami²⁶. Hipolit Korwin-Milewski, znany przedwojenny publicysta z Wilna, krytycznie oceniał zarówno Polaków, jak i Litwinów:

*Polak to jest taki Litwin, który nigdy w życiu gęsi nie pasał, a Litwin to jest taki Polak, który gęsi pasał albo jeszcze pasie*²⁷.

Okińczyc, autor artykułu o stereotypach dotyczących Litwinów, zwrócił również uwagę na powszechną dostrzeganą współcześnie hipokryzję Litwinów: rząd deklaruje demokrację, podczas gdy telewizja, prasa i radio mówią o gigantycznej korupcji w kraju i rozgrabianiu dóbr narodowych przez urzędników państwowych (drukowanie listów, tzw. waluty litewskiej, zakup sprzętu medycznego, prywatyzacja nieruchomości państwowych)²⁸. Polak w kulturze litewskiej jest obecny od XIV w., zajmował on wtenczas stanowiska kościelne i administracyjne. Później, kiedy przyszedł czas odrodzenia narodowego Litwinów, dawne wpływy polskie osłabły. Litewska prasa z tego okresu – przede wszystkim czasopismo „Auszra” – ukazywała Polaka najczęściej jako wykształconego, ale obłudnego²⁹. Ponadto był on postrzegany jako ten, który ograbił Litwę z Mickiewicza, Lelewela, Moniuszki, Kościuszki, Syrokomli³⁰.

Żaden naród nie czuje się dobrze w ciasnym gorsecie stereotypu. Utarte powiedzonka i rozpowszechnione portrety narodowe niewiele mówią o tych, których bezpośrednio dotyczą. Bardzo wiele natomiast o tych, którzy je wymyślili i rozpowszechnili. Zarówno książka *Narody i stereotypy* pod redakcją Teresy Walas, jak i *Narody i stereotypy 25 lat później. Nowe*

²⁶ Cz. Okińczyc, *Stereotyp Litwina w oczach Polaka*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 85–86.

²⁷ <http://www.newswweek.pl/swiat/dzicy-litwini-i-polscy-imperialisci,76125,1,1.html> [dostęp: 23.04.2018].

²⁸ Cz. Okińczyc, *Stereotyp Litwina w oczach Polaka*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 87.

²⁹ P. Łosowski, *Po tej i tamtej stronie Niemna. Stosunki polsko-litewskie 1883–1939*, Warszawa 1985, s. 238.

³⁰ Cz. Okińczyc, *Stereotyp Litwina w oczach Polaka*, [w:] *Narody i stereotypy...*, s. 87.

granice, nowe horyzonty pod redakcją Roberta Kuska, Jacka Purchli oraz Joanny Sanetry-Szeligi są spójne tematycznie. Nie są to tradycyjne monografie, metodologie zastosowane w obu książkach różnią się od siebie. Porównanie zamieszczonych w pracach artykułów, które dzielą lata, pozwoliło na dostrzeżenie znaczenia podejmowanej w nich problematyki. Podkreślona została rola stereotypów narodowych, które wpływają na nasze postrzeganie innych społeczności. Przedstawione ustalenia mogą posłużyć badaczom literatury do analizy szczegółowej wybranych utworów, wykorzystujących stereotypy narodowe.

Streszczenia:

Stereotypy są silnie zakodowane zarówno w świadomości grup społecznych, jak i całych narodów. Te uproszczone obrazy mają wpływ na to, jak postrzegani są przedstawiciele danych państw przez inne kraje. W oparciu o teksty zawarte w dwóch pracach zbiorowych: *Narody i stereotypy* pod redakcją Teresy Walas oraz *Narody i stereotypy 25 lat później: nowe granice, nowe horyzonty* pod redakcją Roberta Kuska, Jacka Purchli i Joanny Sanetry-Szeligi, zostały wybrane stereotypy, które przez lata funkcjonowały i funkcjonują w werbalnej komunikacji.

Summary:

The nation-coded stereotypes are very important for social groups as well as for nations. These images have an influence on the way of perception of the countries in the international arena. On the basis of joint publications: *Narody i stereotypy* edited by Teresa Walas and *Narody i stereotypy 25 lat później: nowe granice, nowe horyzonty* edited by Robert Kusek, Jacek Purchla, Joanna Sanetra-Szeliga, some stereotypes were chosen. They are still present in verbal communication.

Słowa kluczowe:

stereotypy, Europa, narody, Polska

Key words:

stereotypes, Europe, nations, Poland

Bibliografia

Źródła:

1. Barciak A., *Czechy a ziemie Polski południowej w XIII oraz na początku XIV wieku*, Katowice 1992.
2. Baron R., *Szkieł do czechskiego portretu Polski i Polaków (ambiwalentny stereotyp i pozytywny obraz)*, [w:] *Narody i stereotypy 25 lat później: nowe granice, nowe horyzonty*, red. R. Kusek, J. Purchła, J. Sanetra-Szeliga, Kraków 2015.
3. Berting J., Villain-Gandossi Ch., *Rola i znaczenie stereotypów narodowych w stosunkach międzynarodowych: pojęcie interdyscyplinarne*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
4. Bingen D., *Wizerunek Polski w oczach Niemców dwadzieścia pięć lat później*, [w:] *Narody i stereotypy 25 lat później: nowe granice, nowe horyzonty*, red. R. Kusek, J. Purchła, J. Sanetra-Szeliga, Kraków 2015.
5. Hloušková J., *Portret Polaka w oczach Czecha*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
6. Kępiński A., *Geneza i funkcjonowanie negatywnego stereotypu Rosji i Rosjania*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
7. Kroh A., *Polak, Czech – dwa bratanki*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
8. Lempp A., *Stereotypowy Polak – stereotypowe Niemca postrzeganie*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
9. Mestan A., *Czeski stereotyp Czechów a czeski stereotyp Polaków*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
10. Okińczyc Cz., *Stereotyp Litwina w oczach Polaka*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
11. Riabczuk M., „*Wspaniałe lud słowiański*”. *Rosyjskie stereotypy Ukraińców – od wyobraźni imperialnej do postimperialnej rzeczywistości*, [w:] *Narody i stereotypy 25 lat później: nowe granice, nowe horyzonty*, red. R. Kusek, J. Purchła, J. Sanetra-Szeliga, Kraków 2015.
12. Saraskina L., *Rosjanie w zwierciadle własnym*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.
13. Wrzesiński W., *Niemiec w stereotypach polskich XIX i XX wieku*, [w:] *Narody i stereotypy*, red. T. Walas, Kraków 1995.

Opracowania:

1. Baron R., *Wokół stereotypów Czechów i Polaków*, „Wschodnioznawstwo” 2008, z. 2.
2. Doroszewicz K., Stanisławiak E., *Stereotypy regionalne. Mieszkańcy Warszawy i Krakowa w oczach młodzieży*, „Rocznik Żyrardowski”, t. 1, 2002.
3. Głowacka M., *Stereotypy polsko-niemieckie w językowym obrazie świata oraz w wybranej polskiej prozie emigracyjnej*, „Ogrody Nauk i Sztuk”, 2/2012.
4. Kołakowski L., *Mini wykłady o maxi sprawach*, Kraków 2009.
5. Łosowski P., *Po tej i tamtej stronie Niemna. Stosunki polsko-litewskie 1883–1939*, Warszawa 1985.
6. Miłosz Cz., *Rosja*, [w:] Tegoż, *Rosja. Widzenia transoceaniczne*, t. I, „Zeszyty literackie”, Warszawa 2010.
7. Sadowski M., *Polska i Polacy doby Renesansu w oczach cudzoziemców*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio G, vol. LLVIII, I, 2011.

Źródła elektroniczne:

1. Korus J., *Czy biedna Polska kiedykolwiek dogoni bogate Niemcy?*: <https://www.newsweek.pl/biznes/czy-polska-kiedykolwiek-dogoni-niemcy-mowi-profesor-witold-orlowski/rjbxnhe>.
2. Mayer B., *Co sądzą Czesi o Polakach?*: <https://czechofil.com/2014/01/27/co-sadza-czesi-o-polakach>.
3. <https://wolnelektury.pl/media/book/pdf/dziady-dziadow-czesci-iii-ustep-droga-do-rosji.pdf>.
4. <http://www.newsweek.pl/swiat/dzicy-litwini-i-polscy-imperialisci,76125,1,1>.
5. http://poezja.org/wz/Boy-Żeleński_Tadeusz/4037/Pieśń_o_ziemi_naszej.